

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**DENOV TADBIRKORLIK VA PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

**O‘ZBEKISTONDA YER-SUV
MUNOSABATLAR TARIXI**

(QADIMGI DAVRDAN HOZIRGI KUNGA QADAR)

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

DENOV TADBIRKORLIK VA PEDAGOGIKA INSTITUTI

**NAZIROV BAXTIYOR SAFAROVICH
YAQUBOVA DILOROM TADJIYEVNA**

**O‘ZBEKISTONDA YER-SUV MUNOSABATLARI
TARIXI**

(qadimgi davrdan hozirgi kunga qadar)

(darslik)

“Bekshox print servis” nashriyoti
Termiz – 2023

UDK: 9:908
X 68.3

Nazirov Baxtiyor Safarovich, Yaqubova Dilorom Tadjiyevna,
O‘zbekistonda yer-suv munosabatlari tarixi (qadimgi davrdan hozirgi kungacha). Darslik – “Bekshox print servis” nashriyoti. – Termiz: 2023. – 537 bet.

Oliy o‘quv yurtlari tarix yo‘nalishi magistratura talabalari uchun mo‘ljallangan ushbu “O‘zbekistonda yer-suv munosabatlari tarixi” darsligi mamlakatimizning eng qadimgi davrdan hozirgi kunga qadar bo‘lgan davrdagi yer-suv munosabatlari tarixini qamrab olgan. Mazkur darslik mustaqillik yillarida olib borilgan tadqiqotlarning umume’tirof etilgan natijalari bilan boyitilganligi, fan bo‘yicha innovatsiyalarni o‘quv jarayoniga joriy etilganligi bilan ilgarigi o‘quv adabiyotlaridan farq qiladi.

Taqrizchilar: *t.f.d. S.N.Tursunov – Termiz davlat universiteti professori*
t.f.d. Sh.S.G‘afforovich – Samarqand davlat universiteti professori.

Darslik O‘zbekiston respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan nashrga tavsiya etilgan. (2023 yil 27-martdagi 68-sonli buyruq)

“Bekshox print servis” nashriyoti, 2023

MUNDARIJA

Kirish	3
1-mavzu: O‘zbekistonda dehqonchilik madaniyatining shakllanishi	6
1.1-§. Qadimgi dehqonchilik madaniyatining shakllanishida suv va suv inshootlarining tarxiy o‘rni	6
1.2-§. Qadimgi Sharq, jumladan O‘rta Osiyoda dehqonchilik madaniyatining shakllanishi va dastlabki taraqqiyot bosqichlari	11
1.3-§. O‘zbekistonda dastlabki irrigatsiya tarmog‘larining vujudga kelishi	39
1.4-§. O‘zbekistondagi eng qadimgi sug‘orma dehqonchilik hududlari	54
2-mavzu. Qadimgi davlat birlashlamalarining shakllanishida yer va suv munosabatlari	61
2.1-§. Qadimgi Baqtriyada yer va suv munosabatlari.....	61
2.2-§. Qadimgi Xorazm va So‘g‘diyonda yer va suv munosabatlari	72
2.3-§. Ahamoniylar hukmronligi davrida yer va suv munosabatlari	75
2.4-§. Yunon-makedonlar hukmronligi davrida yer va suv munosabatlari	86
2.5-§. Qang‘ davlatida yer va suv munosabatlari	90
2.6-§. Davan davlatida yer va suv munosabatlari	94
2.7-§. Kushon davlatida yer va suv munosabatlari	96
3-mavzu. Ilk o‘rta asrlarda yer-suv munosabatlari	101
3.1-§. O‘zbekiston hududida ilk o‘rta asrlar davrining o‘ziga xos xususiyatlari..	101
3.2-§. Ilk o‘rta asrlarda dehqonchilik vohalarining kengayishi.....	103
3.3-§. O‘zbekiston hududida ilk o‘rta asr davlatlarida yer-suv munosabatlari	107
4-mavzu. O‘rta asrlarda O‘zbekistonda yer - suv munosabatlari (IX-XIII asrlar)	113
4.1-§. Tohiriylar davrida yer-suv munosabatlari	113
4.2-§. Somoniylar davrida yer-suv munosabatlari	115
4.3-§. Qoroxoniylar davrida yer va suv munosabatlari.....	119
4.4-§. Xorazmshohlar davrida yer va suv munosabatlari	123
5-mavzu. Chig‘atoy ulusi davrida yer-suv munosabatlari	151
5.1-§. Movarounnahrning mo‘g‘ullar tomonidan istilo etilishi oqibatlari	151
5.2-§. Chig‘atoy ulusida ijtimoiy siyosiy vaziyat	153
5.3-§. Chig‘atoy ulusi davrida Movarounnahrning xo‘jalik hayoti va yersuv munosabatlari.....	155
6-mavzu. Amir Temur va temuriylar davrida yer-suv munosabatlari	163
6.1-§. Amir Temur davlatining vujudga kelishi va siyosiy tarixi	163
6.2-§. Sohibqiron va uning avlodlari tomonidan yirik sug‘orish inshootlarining barpo etilishi.....	170
6.3-§. Amir Temur va avlodlari davrida yer egaligi turlari.....	174
7-mavzu. Shayboniylar hukmronligi davrida Buxoro xonligida yer - suv munosabatlari	184
7.1-§. Mavorounnahrda Shayboniylar sulolasi hukmronligining o‘rnatilishi va	

mazkur sulola hukmronligining siyosiy tarixi	184
7.2-§. Shayboniylar davrida yer-suv munosabatlari	187
8-mavzu. Ashtarxoniylar hukmronligi davrida Buxoro xonligida yer - suv munosabatlari.	197
8.1-§. Ashtarxoniylar sulolasi davrida Buxoro xonligining siyosiy hayoti	197
8.2-§. Ashtarxoniylar davrida yer-suv munosabatlari	199
9-mavzu. Mang'itlar sulolasi hukmronligi davrida Buxoro amirligida yer-suv munosabatlari	207
9.1-§. Buxoro amirligining siyosiy hayoti	207
9.2-§. Buxoro amirligida yer – suv munosabatlari	215
10-mavzu. Xiva xonligida yer - suv munosabatlari	223
10.1-§. Xiva xonligining siyosiy hayoti	223
10.2-§. Xiva xonligida yer egali tizimi	237
10.3-§. Xiva xonligida soliq va majburiyatlar	239
10.4-§. Xiva xonligida irrigatsiya tizimi.....	242
11-mavzu. Qo‘qon xonligida yer - suv munosabatlari.	255
11.1-§. Qo‘qon xonligining siyosiy tarixi	255
11.2-§. Qo‘qon xonligining ijtimoiy ahvoli	268
11.3-§. Qo‘qon xonligida yer-suv munosabatlari.....	271
12-mavzu. O‘rta Osiyoning Rossiya imperiyasi tomonidan zabt etilishi va yer-suv munosabatlarining mustamlakachilikka moslashtirilishi	280
12.1-§. Podsho Rossiyasining o‘lkada mustamlakachilik siyosatini asosiy xususiyatlari	280
12.2-§. Podsho Rossiyasining o‘lkada yer egaligi to‘g‘risidagi siyosati.	289
12.3-§. 1886 yil Nizomining agrar bandlari va uning mustamlakachilik mohiyati.	298
12.4-§. Mustamlaka davrida o‘lkada sug‘orish tarmoqlarining ahvoli.....	303
13-mavzu. 1917-1941-qillarda O‘zbekistonda yer-suv munosabatlari	321
13.1-§. Turkistonda mustabit sovet hokimiyatining o‘rnatilishi	321
13.2-§. Turkistonda sovet hokimiyatining dastlabki iqtisodiy o‘zgartirishlari	333
13.3-§. Sovet hokimiyati hukmronligining dastlabki yillarida o‘lkada sug‘orish tarmoqlarining ahvoli	336
13.4-§. Sovet tuzumi davrida vaqf erlarining tugatilishi va uning oqibatlari.....	340
13.5-§. O‘zbekistonda amalga oshirilgan yer-suv islohatlarining bosqichlari, amalga oshirilishi va bu islohatning salbiy oqibatlari.....	354
13.6-§. Sovet hokimiyati tomonidan quloqlashtirish siyosatining amalga oshirilishi va uning salbiy oqibatlari.....	364
14-mavzu. 1941-1991-qillarda O‘zbekistonda yer-suv munosabatlari.	379
14.1-§. Ikkinchi jahon yillarida O‘zbekiston qishloq xo‘jaligining qayta qurilishi.....	379

14.2-§. XX asrning 60-80 yillarida qishloq xo'jalining ahvoli	387
14.3-§. O'zbekistonda paxta yakkahokimligining qaror topishi va uning salbiy oqibatlari.....	392
14.4-§. Irrigatsiya-melioratsiya qurilishi va yangi yerlarning o'zlashtirilishi.....	401
14.5-§. O'zbekistonda ekalogik holatning buzilishi, uning sabablari va oqibatlari.....	411
14.6-§. XX asrning 80-yillarida O'zbekiston qishloq xo'jaligida salbiy holatlarning kuchayishi	419
15-mavzu. O'zbekistonda mustaqillik yillarida yer-suv munosabatlari	429
15.1-§. Qishloq xo'jaligining mamlakatimiz iqtisodiyotidagi o'rni va ahamiyati.....	429
15.2-§. Mustaqillik yillarida qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan agrar iqtisodiy islohotlarning asosiy yo'nalishiari	431
15.3-§. Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslari, ulardan samarali foydalanish yo'llari.....	464
Xulosa.....	488
Glossariy.....	491
Foydalanilgan manbalar va adabiyotlar ro'yxati.....	491
Ilovalar.....	503

NAZIROV BAXTIYOR SAFAROVICH
YAQUBOVA DILOROM TADJIYEVNA

O‘ZBEKISTONDA YER-SUV MUNOSABATLARI
TARIXI
(qadimgi davrdan hozirgi kunga qadar)
(darslik)

“Bekshox print servis” nashriyoti
Termiz – 2023

Bosh muharrir: S.N.Tursunov
Muharrir: B.S.Nazirov
Sahifalovchi: B.S.Nazirov

Nashriyot litsenziyasi № 013751
Bosishga 27.03.2023 yilda ruxsat etildi.
Qog‘oz bichimi 84x108^{1/32} . Ofset qog‘ozi.
Times New Roman garniturasida offset usulida bosildi.
Shartli bosma tabog‘i 5,5 Adadi 100.
Shartnoma 22-28

“Bekshox print servis” nashriyoti.
Manzil: Termiz shahri “Navbog‘” ko‘chasi, 20-uy.
Tel: (+99891) 972-77-03